Algirdas Juknevičius

Senoji gatvė 7

Kėdainių senamiestyje, mūriniame dviejų aukštų name Senoji g. 7 2014 m. buvo tiriama vieta būsimai laiptinei į rūsį. Laiptinė su nedideliu prieangiu suprojektuota namo PV dalyje, tarp dviejų XVII a. vidurio skliautuotų rūsių – mažojo ir didžiojo. Abu rūsiai jungties neturi – į mažąjį rūsį patenkama iš patalpos, o į didįjį rūsį – iš Didžiosios gatvės. Į pastarąjį rūsį per laiptinę ketinama padaryti jungtį su pirmo aukšto patalpa ir ją su rūsiu pritaikyti komercinei veiklai.

Archeologiniai tyrimai Senoji g. 7 sklype vykdyti pirmą kartą. Arčiausia tyrinėta vieta – sklypas Didžioji g. 7–9, esantis už 8 m nuo Senoji g. 7. 1993 m. jame atkastas 2,2 m storio XV–XIX a. kultūrinis sluoksnis su XV a. medinės ir XVII a. mūrinės statybos liekanomis.

Namas Senoji g. 7 yra dalis dviejų aukštų, trijų korpusų, „U“ raidės formos mūrinio namo, kuris stovi Senosios ir Didžiosios gatvės kampe (1 pav.). XVII a. viduryje namą pastatė škotų tautybės miesto gyventojas Jurgis Benetas. Namas iš aplinkinių pastatų išsiskyrė dydžiu ir puošnumu (Ciechanowiecki A., Z dziejów budowy zamku w Birzach, *Kwartalnik architektury i urbanistyki*, Warszawa, 1959, t. 4, zes. 1–2, s. 16, 19, 57; 1663 m. miesto inventoriaus sąrašas, *VUB RS*, f. 4, ap. 6, b. 5). Pirmame aukšte veikė smuklė ir krautuvė (Oksas J., Kėdainių senamiesčio 78 kvartalas. Istoriniai tyrimai, *PKI*, f. 5, b. 464, p. 24). Jų patalpos buvo perdengtos medinėmis sijomis ir pusiau cilindriniu skliautu su liunetėmis. Pastarąsias ir skliautą puošė tapytų stilizuotų augalų ornamentai, paįvairinti saulės ir mėnulio piešiniais. Po dalimi

1 pav. Namo Senoji g. 7 situacijos planas. A. Juknevičiaus brėž.
Fig. 1. Situation plan of the house at Senoji St. 7.

namo R ir V korpuso bei po šalia Senosios gatvės stovėjusiu dviejų aukštų mūriniu priestatu buvo išmūryti 4 skliautuoti rūsiai. Dar vienas mūrinis dviejų aukštų priestatas be rūsio stovėjo sklypo R pakraštyje. Sklypo viduryje buvo 27 m ilgio ir 8,5 m pločio akmenimis grįstas uždaras kiemas.

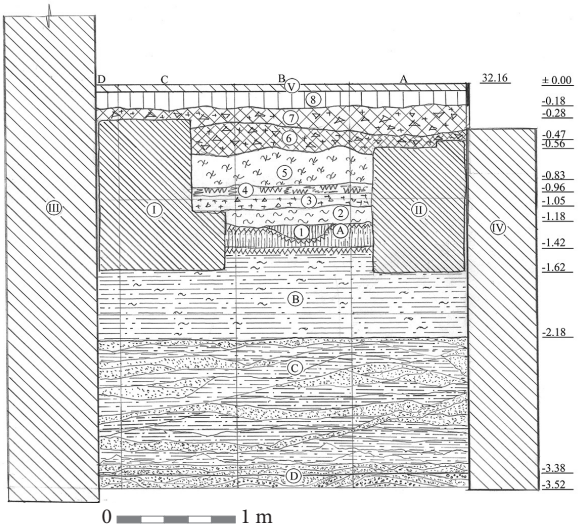
Iki 1686 m. namas buvo J. Beneto nuosavybė. Tais metais namą įsigijo Kėdainių burmistras Jurgis Andersonas (Oksas J., Kėdainių senamiesčio Liaudies g. 4 gyvenamas namas. Istoriniai tyrimai, *PKI*, f. 5, b. 745). Kaip J. Andersonas įsigijo namą ir kiek laiko buvo savininku – nežinia. Paskutinis škotų tautybės savininkas 1758 m. buvo Jonas Livingstonas. Nuo XVIII a. II pusės iki I Pasaulinio karo namo savininkai ir nuomininkai buvo lenkai, lietuviai, vokiečiai ir žydai. Jie antruose aukštuose gyveno, pirmuose aukštuose laikė arba nuomojo krautuves, smukles ir vaistines.

Visi pirmųjų aukštų fasadai XIX a. II pusėje buvo rekonstruoti. Juose, sekant to laiko mada, iš abiejų gatvių buvo įrengtos durys, padaryti aukšti langai su langinėmis ir medinėmis plokštėmis apačioje. Tokia pirmų aukštų fasadų kompozicija išliko namo V korpuse (Senoji g. 7) ir dalyje P korpuso (Didžioji g. 20). Kitai P korpuso daliai per XX a. II pusės rekonstrukciją suteikta renesanso laikotarpiui būdinga lygi ir rami fasado plokštuma, paįvairinta 2 dideliais stačiakampiais langais. Renesansinės formos išliko ir nerekonstruotuose antrų aukštų fasaduose. Dabar dalis namo apleista. Nuo 2006 m. namo PV korpuse (Senoji g. 7) veikia kavinė. Pastarąją namo savininkas ketina rekonstruoti, o skliautuotus rūsius po namu restauruoti ir pritaikyti komercinei veiklai.

Būsimos laiptinės vietoje iškasta stačiakampė 4,2x3,2 m dydžio ir 3,5 m gylio perkasa. Tai padaryta siekiant nustatyti kultūrinio sluoksnio sudėtį ir chronologiją, patikrinti natūralių sluoksnių sudėtį, atkasti išorinę didžiojo rūsio Š sieną ir skliautuotoje jos Š nišoje padaryti durų angą į rūsį. Iš viso ištirtas 13,44 m^2 plotas, atkastas 0,9–1 m storio 3 horizontų kultūrinis sluoksnis, iš kurių ankstyviausias datuotas XV a., o vėlyviausias – XVII a. viduriu.

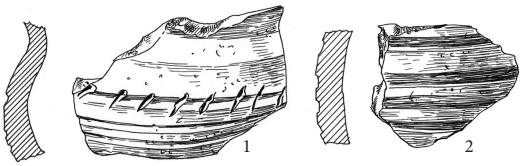
Natūralus paviršius atkastas 1,18–1,23 m gylyje. Jį sudaro 18–22 cm storio pilkos spalvos priesmėlio su juodžemiu sluoksnis A. Šis priesmėlis su juodžemiu veikiausiai yra pievos sluoksnis, kuris susiformavo ant natūralių Nevėžio slėnio sąnašų. Jas iki 3,38 m gylio sudaro 2 sluoksniai – viršutinis rausvo priesmėlio su priemolio priemaiša sluoksnis B ir apatinis rausvo priesmėlio su priemolio priemaiša bei smėlio tarpsluoksniais sluoksnis C. Žemiau šių sąnašų slūgso Nevėžio senvagės sąnašos D (2 pav.).

Viršutinis rausvo priesmėlio su priemolio priemaiša sluoksnis B slūgso 1,42 m gylyje. Jis yra vientisas (be tarpsluoksnių), 80 cm storio, suneštas šaltinių ir polaidžių, tekėjusių ilgu poledyniniu laikotarpiu į Nevėžio slėnį iš dešiniosios viršutinės upės terasos. Ten natūralius paviršiaus sluoksnius sudaro paskutinio ledynmečio suformuota vadinamoji Nevėžio lygumos apatinio lygio lyguma, kuri iškilusi virš Baltijos jūros 40–65 m ir apklota smėliu, dulkingu priesmėliu bei priemoliu (Kunskas R., Paleografijos pastabos apie Nevėžio lygumą ir Upytės apylinkę, *Upytė,* V., 1986, p. 9). Apatinis 1,16 m sąnašų sluoksnis C slūgso 2,18–2,25 gylyje. Jį sudaro horizontaliai ir įkypai susiformavę 3–20 cm storio rausvo priesmėlio su priemoliu sluoksniai ir panašaus storio gelsvo, balkšvo ir pilkšvo smėlio bei smulkaus žvyro tarpsluoksniai. Pastarosios sąnašos ir tarpsluoksniai yra Nevėžio senslėnio sluoksniai, kurie poledyniniu laikotarpiu dabartinių Kėdainių vietoje susi-

2 pav. Sluoksnių pjūvis perkasoje: A – pievos sluoksnis; B – Nevėžio slėnio sąnašos; C – Nevėžio senslėnio sąnašos; D – Nevėžio senvagės sąnašos; 1–6 – XV–XVII a. vidurio kultūrinis sluoksnis; I–II – XVII a. I pusės namo pamatai; III–IV – XVII a. vidurio skliautuotų rūsių sienos. A. Juknevičiaus brėž.

Fig. 2. The stratigraphic profile in the trench: A – meadow layer; B – Nevėžis valley deposits; C – Nevėžis old valley deposits; D – Nevėžis old bed deposits; 1–6 – the 15th – mid-17th-century cultural layer; I–II – the house foundation from the first half of the 17th century; III–IV – the vaulted basement walls from the mid-17th century.

3 pav. XV a. keramikos šukės. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 3. 15th-century potsherds.

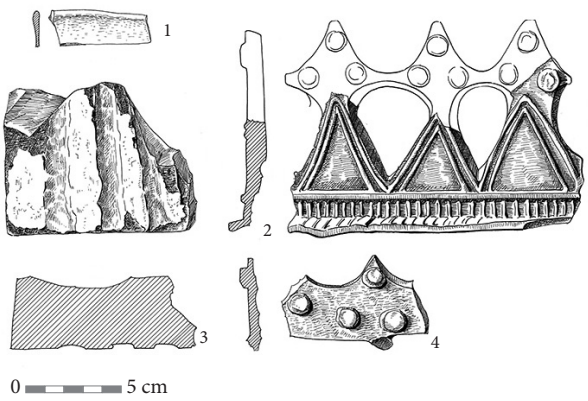
formavo tirpstančio ledyno vandenų išplautame 740 m pločio ir 15 m gylio slėnyje. Nevėžio senvagės sąnašos D, ant kurių formavosi senslėnis, atkastos 3,38 m gylyje. Jas sudaro 3–5 cm storio įkypai susiformavę gelsvo, rausvo su plonomis geležies nuosėdomis ir balkšvo smėlio, smulkaus žvyro bei žvirgždo sluoksniai.

Kultūrinis sluoksnis atidengtas 1,18 m gylyje. Jį sudaro 3 horizontai, iš kurių ankstyviausias datuotas XV a., o vėlyviausias – XVII a. II puse. Jo storis siekė 0,9–1 m, atidengtos XVII a. I pusės mūrinės statybos liekanos. XV a. kultūrinis sluoksnis pasiektas 1,18 m gylyje. Jį sudaro ovalo formos 60x34 cm skersmens ir 14 cm gylio neaiškios paskirties duobutė, kurioje susiformavęs 14 cm storio juodžemio sluoksnis. Jame rastos dvi XV a. buitinės keramikos šukės (3 pav.). Statybų liekanos atkastos 56 cm gylyje. Jas sudaro XVII a. I pusės mūriniai namo pamatai, tarp jų iš įžemio supiltas rausvas priesmėlis su priemoliu ir ant pastarojo suplūktas stipriai perdegęs molis.

Mūriniai pamatai atidengti 28–47 cm gylyje. Juos sudaro Š pamatas prie didžiojo rūsio Š sienos, P pamatas prie mažojo rūsio P sienos ir tarp jų V dalyje išmūrytas siauras pamatas. Abu pamatai prie rūsių yra 80 storio, mūryti iš raudonų gerai išdegtų plytų su braukomis, kurių vidutiniai dydžiai – 30,2–28,1x15,8–14,6x7,9–6,5 cm. Plytos rištos riebiu balkšvos spalvos kalkių skiediniu. Pamatų apačia pasiekta 1,6 m gylyje ir remiasi į kietai susluoksniuotas Nevėžio slėnio sąnašas. Š pamato apatinė dalis išplatinta ir yra 1,08 m storio. Abu namo pamatai mūryti į griovius, kastus tokio pat pločio kaip ir pamatai. Tarpų tarp griovių šlaitų ir pamatų nėra. Iš griovių vietose iškastos 15–18 cm natūralios Nevėžio slėnio sąnašos supiltos ant pievos sluoksnio A. Ant pastarojo supiltas 12 cm statybinių atliekų sluoksnis su raudonų plytų duženomis, smulkiomis jų nuoskilomis ir kalkių skiedinio trupiniais.

Name stovėjusios krosnies liekanos atkastos 46–56 cm gylyje. Jas sudaro tarp abiejų pa-

matų išmūrytas 14 cm pločio ir 62 cm aukščio pamatas ir tarp jo bei abiejų pamatų suplūktas 15–32 cm molio sluoksnis. Jis stipriai perdegęs, ryškiai raudonos spalvos, vietomis jo paviršius apanglėjęs. Krosnies planas, kaip ir abiejų namo pamatų planas – neaiškūs. Krosnis ir pamatai stipriai suardyti XVII a. viduryje mūrijant skliautuotus rūsius po dabartiniu namu Senoji g. 7 ir 1983 m. montuojant prie V jo pamato šiluminio įvado lovį. Atidengti pamatų ir krosnies fragmentai datuojami XVII a. I puse ir buvo mūrinio namo, stovėjusio dabartinių Didžiosios ir Senosios gatvių kampe, liekanos. Namas veikiausiai išmūrytas XVII a. 4 dešimtmetyje, kadangi 1604 ir 1624 m. miesto inventorių sąrašuose jo vietoje paminėti tušti sklypai (Oksas J., Kėdainių senamiesčio 78 kvartalas. Istoriniai tyrimai, *PKI*, f. 5, b. 464. p. 24). 1661 m. Kėdainių centrinės dalies abrise pavaizduotas sklypas, kurio savininkas buvo škotas Jurgis Benetas (Ciechanowiecki A., Z dziejów budowy zamku w Birzach, *Kwartalnik architektury i urbanistyki*, Warszawa, 1959, t. 4, zes. 1–2, s. 19). Škoto mūrinis namas (Senoji g. 7 ir Didžioji g. 20) paminėtas 1663 m. miesto inventoriaus sąraše (*VUB* RS, f. 4, a. 6, b. 5959). Namo griuvenų sluoksnyje rasta plytų su braukomis duženų, smulkių jų nuoskilų, kalkių skiedinio trupinių, XVII a. I pusės plokštinių ir kampinių koklių fragmentų, skaidraus stiklo langų šukių (4 pav.). Prie retų ir įdomių radinių priskirtinas raudonos gerai išdegtos plytos su braukomis fragmentas, kurios paviršius glazūruotas balkšva glazūra (5 pav.). Ar tai namo fasado dekoro detalė – nežinia. Lietuvoje glazūruotos plytos, pasak mūro tyrinėtojų, nėra būdingos. Tokios plytos pastatų fasaduose nuo gotikos laikų naudotos Lenkijos Pamaryje ir Vokietijoje (Levandauskas V., Plytų apdaila ir dekoras, *Lietuvos mūro istorija*, Kaunas, 2012, p. 285).

4 pav. XVII a. I pusės radiniai: 1 – lango stiklo šukė suapvalinta briauna; 2 – karnizinio koklio fragmentas ir jo viršutinės dalies rekonstrukcija; 3 – raudonos plytos balkšvai glazūruotu paviršiumi fragmentas; 4 – plokštinio koklio plokštės, dekoruotos iškiliais apskritimais, fragmentas. V. Trečiokienės piešt.

Fig. 4. Finds from the first half of the 17th century: 1 – a window glass shard with a rounded edge; 2 – a fragment of a stove tile with a reconstruction of its upper part; 3 – a fragment of a red brick with a whitish glaze; 4 – a stove tile decorated with round protuberances.

5 pav. XVII a. I pusės raudonos plytos balkšvai glazūruotu paviršiumi fragmentas. A. Juknevičiaus nuotr.

Fig. 5. A fragment of a red brick with a whitish glaze from the first half of the 17th century.

Senoji St. 7

An investigation was conducted between two mid-17th-century vaulted basements: the large one and the small one, in the two-story masonry house at Senoji St. 7 in Kėdainiai old town (Fig. 1). There is no passage between the basements; the small basement is reached from a room of the house and the big one from Didžioji street. At the site of a future stairwell, a rectangular 4.2x 3.5x3.2 m trench (a total of 1344 m²) was excavated and a 0.9–1 m thick cultural layer with three horizons, the earliest of which dated to the 15th century (Fig. 3), the latest to the mid-17th century, was discovered (Fig. 2). The earliest construction waste dates to the first half of the 17th and consists of foundation fragments from a masonry house with no clear floor plan and the remains of stoves that stood between them (Figs. 4, 5). After the mid-17th-century house was demolished, the current house at Senoji St. 7 was erected in its place. This is a U-shaped, two story building. Two vaulted masonry basements were built under it. During 1661–1686 the house's owner was Scottish resident, George Bennett. The house was rebuilt in the 18th century and restored in 1983.

KERNAVĖ

Dovilė Baltramiejūnaitė

Kernavės senamiestis

Kernavėje įgyvendinus „Vandentiekio nuotekų tinklų plėtros Kernavėje“ projektą, gyventojai pradėjo jungtis prie centralizuotos vandentiekio ir nuotekų sistemos. 2014 m. sklypuose, kurie patenka į Kernavės senojo miesto vietos II (UK 24568) teritoriją, prieš atliekant žemės kasimo darbus buvo vykdomi archeologiniai tyrimai. Archeologijai vertingos informacijos suteikė tyrimai, vykdyti sklypuose Ruseckų g. 7 ir Kerniaus g. 6 (1 pav.). Jų metu aptikti kultūriniai sluoksniai, objektai ir radiniai, kurių apatinė datavimo riba siekia XIV a. Šie sklypai yra centrinėje minėtos vertybės teritorijos dalyje. Jų aplinkoje jau anksčiau vykdyti archeologiniai tyrimai, kurių duomenys suteikė informacijos apie XIII–XIV a. viršutinėje Neries terasoje įsikūrusio Kernavės miesto dalį. Plačios apimties tyrimai į P ir R nuo aptariamų sklypų vykdyti 2006 ir 2008 m. (R. Vengalis). Atskiromis perkasomis ištirtas 576 m² plotas. Aptikti įgilinti objektai, įvairių struktūrų liekanos ir radiniai rodo, jog ši Kernavės vieta XIII–XIV a. buvo užstatyta sodybomis ir egzistavo kaip viduramžių miesto dalis. Kultūrinis sluoksnis dėl intensyvios vėlesnės ūkinės veiklos sunaikintas (*ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 336–340). Šalia planuojamų įvadų pradžios Ruseckų gatvėje archeologiniai tyrimai vykdyti 2011 m. (A. Kuzmickas), 2013 m. (E. Pranckėnaitė), 2014 m. (G. Motuzaitė). Dalyje kasinėtų plotų aptikti įgilinti objektai su XIV a. ir vėlesniais dirbiniais ir jų fragmentais, metalo apdirbimo atliekomis, gyvulių kaulais. Į V ir ŠV nuo apta-